

DEVLET AKLI ÜZERİNE: SİYASET KURAMINDA KAVRAMSAL BİR İNŞA

Enes Berhudan KÖKERER*

Öz

Bu çalışma, devlet aklı kavramına teorik bir çerçeve geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda kavramın etik, hukuki ve demokratik değerlerle kurduğu ilişki incelenmektedir. Devlet aklı siyaseti, rasyonel bir yönetimsellik hedefleyen ve egemen gücün güvenliğini merkeze alan bir yaklaşımı ifade eder. Bu bağlamda devlet aklı, devletin sürekliliğini korumayı, toplumsal istikrarı sağlamayı ve kamusal ortak faydaya yönelik politik sonuçlar üretmeyi amaçlayan bir düşünce olarak ortaya çıkmaktadır. Bu perspektifin aynı zamanda etik ve normatif bir temele oturtulması gerekmektedir. Bu doğrultuda çalışma devlet aklı siyasetinde normatif boyutlara odaklanarak, devlet aklının ahlaki-etik değerlerle ilişkisini, hukuki meşruiyetle bağlantısını ve demokratik değerlerle ne ölçüde bağdaşabildiğini analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Devlet Aklı, Egemen Devlet, Siyasal Realizm, Rasyonel Yönetimsellik, Kamusal Yarar.

ON THE REASON OF STATE: A CONCEPTUAL CONSTRUCTION IN POLITICAL THEORY

Abstract

This study aims to develop a theoretical framework for the concept of reason of state. In this context, it examines the relationship between this concept and ethical, legal, and democratic values. Reason of state politics essentially refers to an approach that aims for rational governmentality and centers on the security of sovereign power. In this context, reason of state emerges as a thought that aims to preserve the continuity of the state, ensure social stability, and produce political outcomes for the common good. This perspective also needs to be grounded in ethical foundations. In this vein, the study focuses on the normative dimensions of reason of state politics, analyzing its relationship with moral and ethical values, its connection to legal legitimacy, and the extent to which it is compatible with democratic values.

Keywords: Reason of State, Sovereign State, Political Realism, Rational Governmentality, Public Interest.

* Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, berhudankokerer@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1963-6514.

Giriş

Devletler, belirli bir rasyonalite doğrultusunda örgütlenen kurumsal yapılardır. Bu rasyonalite, devlet aklı kavramı ile ifade edilebilir. Devlet aklı siyaseti, egemen devletin rasyonel yönetimini amaçlar ve devletin devamlılığını, bütünlüğünü, toplumsal istikrarı ve kamusal ortak faydayı sağlamaya yönelik politik sonuçlar üretir. Devlet aklı, muhalifi olmayan bir kavram değildir. Siyaset teorisindeki pek çok kavram gibi devlet aklı da teorik tanımıyla pratikteki uygulamaları arasındaki fark nedeniyle eleştirilmiştir. Zira kavram, rasyonel yönetim, toplumsal istikrar ve kamu yararı gibi amaçlara atıf yapsa da, siyasal iktidarların, devlet aklı kavramını bir aparat olarak kullanarak etik, hukuki ve demokratik değerleri ihlal eden pratikler üretmesi endişe kaynağı olmuştur. Ancak bu eleştirilerin, devlet aklı kavramının kendisine değil, onu kullanarak otoriter politikalar üreten siyasal iktidarlara yöneltilmesi gerektiğini vurgulamak gerekir.

Devlet aklı düşüncesi, devletin salâhiyetini ve toplumun sıhhatini birlikte güvence altına almayı amaçlayan bir yaklaşımı ifade eder. Burada salâhiyet, devletin toplumu yönetmede yetkin ve yeterli bir kapasiteye sahip olmasını, toplumun sıhhati ise siyasal travmalardan uzak, esenlik içinde ve demokratik değerler temelinde kurumsallaşmış bir toplumsal düzeni ifade eder. Bu çerçevede devlet aklı, devletin rasyonel ilke ve yöntemler doğrultusunda yönetilmesine ilişkin bir anlayış olarak, yönetsel kapasitenin güçlendirilmesi yoluyla söz konusu iki hedef arasında kurucu bir bağ tesis eder. Bu perspektiften hareketle devlet aklının, Türkçede ‘Hikmet-i hükümet’ kavramıyla eş anlamlı olduğunu da hatırlamak gerekir. Hikmet kelimesi bilgelik anlamına gelir ve hükm, hakim, hükema gibi bilgiye atıf yapan kelimelerle aynı köktendir. İslam düşüncesinde filozoflar ‘hakim’ olarak anılmıştır (Bayraktar, 2021). Hikmet, cehaletten ve adaletsizlikten koruyan, mevcut olanın kapsamlı bilgisine hakim olmayı ifade eder (Kalin, 2017). Hikmet-i hükümet ise bilgelikle yönetme anlamına gelir. Bu çerçevede devlet aklı, siyasal iktidarın bilgelik temelinde icrasını da kapsayan bir kavramsal içerik taşır.

Devlet aklı kavramı, siyaset teorisi literatüründe farklı yaklaşımlar çerçevesinde ele alınmıştır. Bu yaklaşımlar içinde meseleyi hükmetme pratiği üzerinden ele alan Michel Foucault, devlet aklı üzerine özgün bir kuramsal çerçeve geliştirmiştir. Devlet aklını siyasal iktidarın hukuk dışı politikalarını meşrulaştıran bir araç olarak gören yaklaşımları eleştirmiştir. Foucault’ya göre devlet aklı, bilgi temelli bir yönetme

sanatıdır. Kavram, modern siyasal düşüncede yeni bir yönetimsellik stratejisini temsil eder (Foucault, 2017, s. 45). Foucault, devlet aklı kavramını 1977-1978 yıllarında Collège de France'daki derslerinde (Foucault, 2019) ele almış ve kavramı siyasal iktidarın değişen yönetimsellik anlayışıyla ilişkilendirmiştir. Foucault'a göre arkaik toplumlarda hakim olan pastoral iktidar, çobanın sürüsünü gözetmesi gibi yöneticinin kitlenin selametini sağlamasını amaçlamıştır. Ancak 15-16. yüzyılda bu iktidar tipi krize girmiş ve yeni bir iktidar-kitle ilişki biçimi arayışı başlamıştır. Bu süreç, pastoral iktidardan modern siyasal iktidara geçişin de ilk aşamasını oluşturmuştur. Foucault, devlet aklı düşüncesini bu aşamanın bir parçası ve merkezileşen iktidarın rasyonaliteye dayalı yeni yönetim sanatı olarak değerlendirmiştir. Her ne kadar kavramı eleştirel bir bağlamda ele alsada, onun devlet aklını bir yönetim sanatı olarak görmesi kavramın anlaşılması açısından önemli bir katkıdır.

Alman tarihçi Friedrich Meinecke ise devlet aklı siyaseti üzerine belki en önemli eseri ortaya koyan isim olmuştur (Meinecke, 2021). 'Modern Çağda Devlet Aklı Düşüncesi' adlı eserinde devlet aklını "bir milletin yaşam biçimi ve devletin hareket etme yasası" olarak tanımlamıştır. Meinecke'ye göre devlet aklı, her devletin tarihsel koşullarına göre farklılık gösterir ancak temel amacı devlete ideal yönetim bilgisini sağlamaktır. Meinecke, devlet aklını mutlak güç ile etik değerler arasında bir köprü olarak görmüş, bu köprüünün devleti hem güçlü hem de bağımsız kıldığını ileri sürmüştür. Ona göre devlet adamı, devletin sağlıklı kalabilmesi için devlet aklının dikte ettiği akılcı yoldan sapmamalıdır.

Türkçe literatürde de devlet aklı kavramı farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Mithat Sancar "Devlet Aklı kışkırtıcısında Hukuk Devleti" adlı çalışmasında, devlet aklı kavramını eleştirel bir perspektiften incelemiştir (Sancar, 2020). Ona göre devlet aklı, ahlaki ve hukuki normlarla devlet çıkarları arasındaki çatışmayı çözme arayışından doğmuştur. Devlet aklı, devletin yararı için etik ve hukuki normlardan sapmayı meşrulaştırır. Bu düşünce, devletin kendi varlığını ve bütünlüğünü koruma hedefini kutsal gösterir ve bu amaçla hukukun sınırlarının aşılmasına zemin hazırlar. Sancar'a göre, bu yaklaşım hukukun üstünlüğü ilkesine kökten karşıttır. Çünkü hukukun üstünlüğü, siyasal gücü sınırlandırmayı ve herkesin -yasa koyucu dâhil- yasaya tabi olmasını öngörür. Devlet aklı ise hukukun dışına çıkışı rasyonalize eder ve araçsal bir akıl yürütmeyi savunur. Dolayısıyla Sancar, devlet aklı öğretisinin hukukun üstünlüğü anlayışıyla bağdaşmadığını

vurgular. Salim Orhan “Devlet Aklı Doktrini ve Modern Türkiye'ye Geçiş Sürecinde Bir Tezahürü Olarak Teşkilat-ı Mahsusa” adlı yaptığı çalışmada ise, devlet aklı kavramını 20. yüzyıl Osmanlı tarihi bağlamında inceler (Orhan, 2018). Devlet aklı, devleti en yüce değer olarak görür ve varlığını korumaya mutlak öncelik tanır. Ona göre bu öğretinin özü, zorunluluk siyaseti ve olağanüstü hal durumlarında hukuki ve ahlaki normları askıya alabilmesindedir. Osmanlı'nın son döneminde yaşanan krizler, devlet aklı siyasetinin somutlaştığı dönemler olmuştur. Orhan, Teşkilat-ı Mahsusa'yı bu siyasetin bir tezahürü olarak değerlendirir. Aydoğan Kutlu ve Ferda Koç ise “Devlet Aklı Kavramında "Devlet Adamı" Figürü” adlı çalışmasında (Kutlu & Koç, 2017), devlet aklı kavramını devlet adamı figürü üzerinden analiz etmişlerdir. Onlara göre devlet aklı öğretisini yalnızca yasallık ve hukukun üstünlüğü karşılığı bağlamında ele almak eksiktir. Devlet aklı, devletin varlığını siyasetin temel amacı olarak gören, özgün bir yönetim mantığı ve anlamsal derinliğe sahip bir kavramdır. Bu bağlamda, devletin çıkarları doğrultusunda hukuki yasallığı ihlal etme zorunluluğu doğabilir. Ancak bu durum, devlet aklını siyasal keyfiliğin bir aracı olarak yorumlamayı doğru kılmaz. Kutlu ve Koç, devlet aklının öznesi ve taşıyıcısı olarak “devlet adamı” kavramını öne çıkarır. Devlet adamı, ne sadece bir bürokrat ne de sıradan bir siyasetçidir. Devlet adamı devletin çıkarları için gerektiğinde hukuki ve ahlaki ilkelerle çatışan zorunlu eylemleri gerçekleştiren kişidir. Bu nedenle, devlet aklı üzerine yapılacak yorumların kavramın gerçek derinliğini yakalayabilmesi için, devlet adamı figürünü merkeze alması gerektiğini savunurlar.

Devlet aklı siyasetine ilişkin literatürü incelediğimde, bu kavramın özellikle etik, hukuki ve demokratik boyutları bakımından derinlemesine teorik bir incelemeye tabi tutulmadığını tespit ettim. Literatürdeki mevcut çalışmaların çoğu, devlet aklını tarihsel bağlamlar, stratejik çıkarlar veya bürokratik işleyiş açısından ele almakta ancak onun normatif boyutları -yani devlet aklının etik değerlerle ilişkisi, hukuki meşruiyetle bağı ve demokratik değerlerle ne ölçüde bağdaşabildiği- üzerine sistematik bir analiz sunmamaktadır. Bu eksiklik, devlet aklı kavramının yalnızca bir güç ve rasyonalite meselesi olarak değil, aynı zamanda modern siyasal düzenin etik ve demokratik ilkeleriyle nasıl ilişkilendirilebileceğini sorgulayan bütüncül bir teorik çerçevenin geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, devlet aklı siyasetinin söz konusu normatif boyutları çerçevesinde yeniden düşünülmesi, kavramın çağdaş siyaset teorisi içindeki

konumunu daha sağlam bir şekilde tesis edebilmek için zorunlu görünmektedir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle devlet aklı kavramını siyaset-ahlak ilişkisi bağlamında ele aldım. Siyaset ve ahlak arasındaki özerklik ve karşılıklı bağımlılık ilişkileri açısından devlet aklı siyasetini inceledim ve bu siyasetin ahlaki bağlamda realist bir yaklaşımla değerlendirilmesi gerektiğini vurguladım. Devamında, devlet aklı siyasetinin içeriğini oluşturan politik eylemlere ilişkin olarak, hukuki meşruiyeti askıya alabileceğine dair yöneltilen eleştirel yaklaşımları tartıştım. Bu eleştirilere yanıt olarak, devlet-hukuk özdeşliği düşüncesinden hareketle devlet fiilinin aynı zamanda bir hukuk fiili olduğunu belirttim ve bu nedenle devlet aklı siyasetinin de hukuki meşruiyet sınırları içinde değerlendirilebileceğini savundum. Ayrıca, devlet aklının devlet politikalarında gizlilik ve sorgulanamazlık ilkesine dayanmasının demokratik değerlerle temelden çeliştiği yönündeki eleştirileri ele alarak, bu düşüncenin tanımlanan amacı gereği demokratik değerlerle çelişmek zorunda olmadığını öne sürdüm. Aksine, eğer devlet aklı, devletin güvenliğini ve toplumsal düzeni sağlama yönünde politik amaçlarla tanımlanıyorsa, bu amacın demokratik değerleri ihlal ederek değil, tam tersine onlarla uyum içinde kalarak gerçekleştirilebileceğini iddia ettim.

1. Devlet Aklı Siyasetinin Ahlakilik Tartışması

Devlet aklı, öncelikli olarak egemen devletin çıkarlarını koruma ve potansiyel tehditleri bertaraf etme hedefi üzerine inşa edildiği için, çoğu zaman ahlaki bir temelden yoksun olmakla eleştirilmiştir. Bu eleştiriler, devlet aklının ahlaki kaygılara öncelik tanımadığı ve siyaseti bütünüyle çıkar merkezli bir pratiğe indirgediği varsayımına dayanmaktadır. Ancak bu yaklaşımı savunmak güçtür. Nitekim ahlak filozofu Richard Hare'nin de işaret ettiği üzere, devletin varoluş nedeni ahlaki bir özne olmak değil, kendi sürekliliğini sağlamak ve toplumun çıkarlarını korumaktır (Hare, 1972). Bu bağlamda, bireyler arası ilişkilerde geçerli olan ahlaki normların, kamusal nitelik taşıyan devlet yönetimine doğrudan aktarılmaması gerektiği kabul edilmektedir. Somutlaştırmak gerekirse; devlet adamları, kimi durumlarda, ahlaken sorunlu görülebilecek stratejilere -örneğin yalan söylemeye¹- başvurmak zorunda kalabilirler. Zira ahlaki kaygılarla hareket ederek yalan

¹ Bu konuda John J. Mearsheimer'ın önemli bir çalışması vardır. Siyasi liderlerin ulusal veya uluslararası politika oluştururken neden bazen yalan söylediğini araştırır. Mearsheimer'a göre bu tür davranışların genellikle uluslararası sistemdeki güç dinamikleri ve liderlerin iç ve dış baskılarla başa çıkma stratejileri ile ilgili olduğunu öne sürer (Mearsheimer, 2011).

söylemeyi reddetmeleri, daha fazla insanın zarar görmesine neden olabilecek sonuçlar doğurabilir. Buna karşın, bireysel ilişkilerde yalan söylememe ilkesini kesin bir ahlaki norm olarak benimsemek mümkündür. Dolayısıyla siyaset, bireysel ahlaki değerlerle değil, kendine özgü siyasal-ahlaki ilkeler çerçevesinde değerlendirilmelidir. Bireysel ahlak, çoğunlukla koşulsuzluk ve evrensellik ilkelerine dayanırken, siyasal alanda bu yaklaşımın geçerliliği tartışmalıdır. Zira siyasal eylemler, evrensel ve mutlak ahlaki normlara dayanmak yerine, tarihsel bağlamın, güç dengelerinin ve somut koşulların gerektirdiği pragmatik yaklaşımlarla şekillenir. Devlet akıllı kavramı da siyasal alanın kendi dinamiklerinden beslenen realist bir anlayışı temsil eder. Bu nedenle devlet akıllı meselesinin ahlaki boyutu, siyasetin ahlaki değerlere bağlılığı ya da özerkliği üzerine yürütülen tartışmalarla birlikte ele alınmalıdır.

Modern siyasette ahlak ve siyaset arasındaki ilişki üzerine yürütülen tartışmalarda, akla gelen ilk isim genellikle Immanuel Kant'tır. Kant, siyasetin ahlaka karşıt bir alan olmadığını, aksine siyasal düzenin ahlaki ilkelere dayanması ve onlarla tutarlı bir biçimde şekillenmesi gerektiğini savunur (Kant, 2022, s. 151-152). Siyaseti ahlakın dışında görenler, insan doğasının kötülüğünü varsayarak ahlaki ilkelere sadık kalmaz, hukuku ihlal eder ve politik bilgelikten yoksun kalır. Kant, bu tutumu eleştirerek siyasetin ahlaki temellere dayanması gerektiğini savunur. Ona göre ahlak, pratik aklın nesnel bilgisidir ve her akıl sahibi birey tarafından keşfedilebilecek evrensel bir yasadır (Kant, 2021, s. 36). Bu yasa, birey için zorunlu bir otorite haline gelir ve ona aykırı hareket etmek akıl dışı kabul edilir. Ahlaki buyruk, bireyin doğasından türetilir ve dışsal etkilere ihtiyaç duymaz. Dolayısıyla, politik eylemler de bu mutlak ahlaki yasaya ters düşmemelidir. Kant, ahlaki insan aklının ortaya koyduğu 'eşsiz iyi' olarak tanımlar. Bu iyi, akıl sahibi her bireye içkindir ve ona karşı gelmek, gerçeği inkâr etmekle eşdeğerdir (Kant, 2020, s. 16). Bu nedenle siyaset, çıkar amaçlı değil, evrensel ahlaki ilkelerle uyumlu bir şekilde düşünülmelidir. Gerçek siyaset, ahlaki prensiplere dayandığında toplumsal düzen, özgürlük ve eşitlik sağlanabilir (Kant, 2022, s. 158). Bu görüş, John Rawls'un siyasal teorisini toplumsal ahlakın hizmetinde bir araç olarak görmesinde de belirgin bir şekilde yansır.

John Rawls, Kant'tan esinlenerek adaleti siyasetin temel ilkesi olarak konumlandırır ve ahlaki-siyasal bir toplumun nasıl mümkün olabileceğini sorgular. Rawls'a göre, siyasetin amacı adaleti sağlamaktır. Bu bağlamda ahlaki değerler, siyasal yapının temelini

oluşturur. Siyaset, yalnızca bir iktidar pratiği olmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal kurumların adalet ve ahlaka göre şekillendirilmesini sağlayan bir faaliyettir. Rawls'a göre, iyi düzenlenmiş bir toplum, adalet ilkeleriyle uyumlu kurumsallaşma sayesinde mümkündür ve kamusal adaletin topluma yayılması, bu yapının bir göstergesidir (Rawls, 2020, s. 484). John Rawls, 'hakkaniyet olarak adalet' anlayışını da bu bağlama oturtur (Rawls, 2019, s. 129). Bu yaklaşım, Kant'ın ahlak-siyaset ilişkisine dair düşüncelerinin izlerini taşımakta ve siyasetin ahlaki temellerden bağımsız olarak kavranamayacağını vurgulamaktadır.

Siyasal realizmin önemli temsilcilerinden Bernard Williams, Rawls'un Kant'ın düşüncesinden etkileneceği siyaset ve ahlak arasında varsaydığı ilişkiyi eleştirir. Williams'a göre Rawls, toplumsal davranışı bireysel ahlaki inançların bir uzantısı olarak görür ve vatandaşların rasyonel iradesine dayalı inşacı bir ahlak anlayışını benimser. Ancak bu yaklaşım tarihsel ve toplumsal gerçeklikten kopuktur (Williams, 2003, s. 120). Williams, Rawls'un Kant gibi, insan doğasına içkin bir ahlaki yönelim varsaydığını ve bu nedenle ampirik toplumsal koşulları yeterince dikkate almadığını düşünür (Williams, 2003, s. 122). Hem Kant'ın hem de Rawls'un ahlakçı yaklaşımlarının, siyasetin kendi başına bir alan olarak anlaşılmasını engellediğini ileri sürer. Çünkü Williams'a göre siyaset, uygulamalı ahlak felsefesi olarak görülemez. Siyasetin soruları, ahlaki değil, düzenin sağlanması ve siyasal meşruluğun gerekçelendirilmesine dair açıklamalarla ilgilidir. Bu sorulara verilecek yanıtlar ise tarihsel ve toplumsal koşullara göre değişir. Siyasal ahlakçılar, toplumsal düzeni ahlaki ilkelere göre şekillenen yapılarla sağlamayı önerir ve siyaseti sabit bir ahlaki formülle tanımlar. Williams, bu yaklaşımı reddeder. Ona göre siyasetin temel meselesi, farklı siyasal öznelerin meşruluk taleplerine yanıt vermektir. Siyaset, ahlaki ilkeleri uygulamak yerine, iktidarın neden meşru kabul edilmesi gerektiğini açıklamakla yükümlüdür. Bu bağlamda siyaset, ahlakın ötesinde, özerk ve tarihsel bir alandır. Raymond Geuss de bu görüşü paylaşır. Geuss da çağdaş siyaset teorisinin Kantçı etkilerle şekillendiğini belirtir ve siyaseti uygulamalı etik alanı olarak görmenin yanlışlığını vurgular. Ona göre siyasetin, ahlaki ilkelerin doğrudan uygulanması olarak tanımlanması ciddi bir hata içerir. Çünkü insan inanç ve değerleri tarihsel ve toplumsal bağlamda sürekli değişir. İnsanlar değerlerine göre hareket etseler de bu değerler sabit değildir. Bu yüzden siyasetin ideal etik modeller üzerinden anlaşılması gerçekçi değildir. Geuss, 'önce etik sonra siyaset'

yaklaşımını reddeder ve siyasetin kendi tarihsel ve kurumsal bağlamında ele alınması gerektiğini savunur (Geuss, 2008). Ona göre realist bir siyaset felsefesi, insanların gerçekte nasıl davrandığına ve hangi koşullarda hareket ettiğine odaklanmalıdır. Bu, idealin değerini tümüyle reddetmez, ancak onun sınırlılığını kabul eder. Geuss ayrıca siyasetin yalnızca inanç ve değerlerle değil, eylem bağlamlarıyla da ilgili olduğunu vurgular. Çünkü insanlar her zaman ahlaki ilkelerine göre hareket etmezler. Kantçı yaklaşım ise etik değerleri siyasal eylemin temel kaynağı olarak görür. Geuss'un bu bakışı, siyasetin özerk bir alan olduğunu ve ahlaki ideallerle her zaman örtüşemeyeceğini gösterir. Benzer şekilde Thomas Nagel de kamusal ve bireysel ahlak ayrımını savunarak siyasi eylemlerin farklı bir etik değerlendirmeye tabi tutulması gerektiğini belirtir.

Thomas Nagel, siyasetin özerk yapısını kamusal-bireysel ahlak ayrımı üzerinden ele alır (Nagel, 2002). Diğer siyasal realistler gibi Nagel, siyasetin kendi bağlamında farklı ahlaki değerlere sahip olduğunu savunur. Bu değerler, kamunun genelini ilgilendiren siyasal meselelerle bağlantılıdır. Kamusal ahlaki değerleri inceleyen Nagel, kamusal alanda yetkiye sahip siyasetçinin, makamından kaynaklanan gücünü kullanırken özel çıkarlarından bağımsız kalmasının gerektiğini savunur. Aynı şekilde, siyasetçinin ahlaki eylemleri, kişisel ahlaki ilkelerden bağımsız olmalıdır.² Siyasetçinin işgal ettiği makam, onun kişiselliğinden arındırılmış eylemlerini belirler. Nagel, kamu gücünü temsilen görev yapan bir kişinin özel çıkarı ile makamı arasındaki farkın, ahlaki değerlere de yansması gerektiğini vurgular. Siyasi etik gereği, kamusal otoriteye sahip bir siyasetçinin kendi yetkilerini kişisel

² Siyasal otoritenin sahip olduğu etik anlayışının bireylerin etik anlayışından farklı olması gerektiği düşüncesini modern siyaset tartışmalarına kazandıran isim Max Weber olmuştur. Weber, "Meslek Olarak Siyaset" adlı makalesi aslında tüm bu siyaset-ahlak arasında realist bakış açısına temel oluşturur (Weber, 1993). Max Weber, ahlaki davranışları "mutlak erek ahlakı" ve "sorumluluk ahlakı" olarak ikiye ayırır. Mutlak erek ahlakında, eylemin sonucu değil, niyeti önemlidir; kötü sonuçlar failin ahlaki sorumluluğu sayılmaz. Sorumluluk ahlakında ise eylemin tüm sonuçları failin sorumluluğundadır. Weber, özellikle devlet yöneticileri için sorumluluk ahlakını esas alır; çünkü siyasette toplumun çıkarı ön plandadır. Mutlak erek ahlakı, siyasette gerekli esnekliği sağlayamaz ve kamusal alanda uygulanması zordur. Siyaset, etik değerlere sarsılmaz bağlılık yerine, sonuç odaklı bir yaklaşım gerektirir. Bir başka deyişle, siyasal faaliyetin sonucu kamusal alanda negatif sonuçlara sebep olsa dahi, mutlak erekselci ahlaka sahip bir birey için sorumluluk doğmayacaktır. Sorumluluk ahlakında, politik özne tüm eylemlerinin sonuçlarından sorumludur ve dünyanın irrasyonelliğini, insan doğasının rekabetçiliğini dikkate alarak karar alır.

çıkarları için kullanması nasıl yanlışsa, bireysel ahlaki değerlendirmelerin de kamu gücüne sahip bir siyasetçi için geçerliliği tartışmalı hale gelir.

Bu tartışmalar dahilinde devlet aklının siyasal ahlaki açıdan değerlendirilmesi, siyasetin ahlaka bağımlılığı veya özerkliği tartışmalarından ayrı düşünülemeyeceğini söyleyebiliriz. Devlet akli, realist siyasal düşüncenin bir ürünü olup, realist yaklaşımın siyaset-ahlak ilişkisine dair bakış açısını sürdürür. Bu nedenle, devlet akli kavramı siyasal ahlak tartışmalarında realist teorinin çizgisi içinde ele alınmalıdır. Realist bakış açısı ise siyaseti ahlaktan özerk görür ve devlet aklını, toplumsal düzen ile yönetsel meşruluğu sağlamaya yönelik bir araç olarak konumlandırır. Devlet akli, siyasal realist düşüncenin ürünü olarak, egemen devletin varlığını ve kamusal düzeni korumayı hedefler. Bu çerçevede ahlaki değerlere bağımlı bir siyaset anlayışını reddeder ve siyasetin özerkliğini savunur.

2. Devlet Akli Siyasetinin Hukuki Meşruluk Tartışması

Devlet akli üzerine tartışılan önemli bir diğers husus kavramın hukukilik sorunudur. Devlet aklının egemen güce mutlak ve geniş bir iktidar alanı açtığı, devletin bu iktidar alanında sorgulanamaz ve denetlenemez siyasal eylemlerde bulunduğu düşünülür. Devlet akli siyaseti gerçekten içerik olarak her türlü hukuki düzenlemeyi çiğneyen bir yapıya mı sahip yoksa kendi bağlamında hukuki bir nitelik taşır mı? Bu sorunun cevabını arayacağım ve devlet akli doktrininin politik-hukuki olarak nasıl biçimlendiğini inceleyeceğim. Öncelikle Hans Kelsen'in hukuk disiplini üzerine düşüncelerine değinmek faydalı olacaktır. Kelsen devlet ve hukuk arasındaki ilişkiyi anlamamıza önemli katkılar sağlayacak, devlet akli doktrininin hukuki karakterini ortaya koyma adına isabetli bir başlangıç teşkil edecektir.

Hans Kelsen, devlet ile hukuku ayıran dualist teoriyi ideolojik ve bilimsel nesnellikten uzak bulur (Kelsen, 1948, s. 383-385). Geleneksel hukuk teorisinin devleti, hukuktan bağımsız bir kavram olarak görmesi ve onu hukuka tabi bir tüzel kişi sayması Kelsen'e göre, bireysel doğal haklar varsayımıyla devlet iktidarını kısıtlama amacına hizmet eder. Kelsen'e göre, devlet bir hukuk düzenidir ve onun özünü anlamak ancak hukuk bilimi içinde mümkündür. Devleti, normatif düzenin dışında psiko-sosyal bir gerçeklik olarak görmek ideolojik bir yaklaşımdır. Devleti kolektif irade ve çıkar birliği olarak gören bu ideolojik yaklaşımlar nesnellikten uzak siyasi bir kurgudur. Kelsen'e göre devletin altında yaşayan insanlar farklı çıkar ve iradelere sahiptir.

Bahsedildiği gibi devlet kolektif iradeyle bir araya gelmiş kişilerden oluşamaz. Eğer böyle bir şey olsaydı devletin zor kullanma yetkisi, onun varlığının temel unsuru olmaz, bu yetkinin anlamı kalmazdı (Kelsen, 1949, s. 182). Çünkü herkes hali hazırda irade birliğiyle bir araya gelmiş olacaktı. Bu nedenle Kelsen, devletin zor kullanma yetkisinin, onun hukuki bir gerçeklik olduğunu gösterdiğini savunur. Bu yetkiyi yalnızca tahakküm stratejisi olarak görmek, devletin hukuki doğasını kavramayı engeller. Devlet, bazı aktörlerin emrettiği ve diğerlerinin itaat ettiği bir yapıdan ibaret olmayıp, normatif bir düzenin kurumsallaşmış bir ifadesidir; bu yönüyle salt psiko-sosyal eylemler toplamına indirgenemez (Kelsen, 1949, s. 185). Kelsen'e göre devlet zaten bir hukuk düzeni olduğundan, hukuk devleti tanımı da gereksizdir; çünkü hukuk olmadan devlet, devlet olmadan hukuk düşünülemezdir (Kelsen, 2018, s. 450). Devlete hukuki yükümlülük atfetmek çelişkili olur zira bireyler hukuki yükümlülüğün öznesiyken, devlet hukukun kendisidir ve cezai yaptırıma tabi tutulamaz (Kelsen, 2018). Dolayısıyla Kelsenci bakış açısına göre, hukuk ve devlet özdeştir. Dolayısıyla devlet aklı da devletin kurumsal yapısının ayrılmaz bir parçasıdır ve hukuki düzenin içinde yer alır. Devletin tüm eylemleri gibi, devlet aklı da hukuka isnat edilir ve hukuk düzeni dışında düşünülemez. Devlet aklı, toplumsal istikrar ve egemenliğin korunmasını amaçlayan normatif bir yapı olarak, devletin politik eylemlerinin hukuka uygun şekilde işlemlerini sağlar. Bu nedenle, Kelsenci perspektifle devlet aklı doktrini, hukuki düzenin içinden çıkar ve ona bağlıdır.

2.1. Olağanüstü Hal Siyaseti Perspektifinde Devlet Aklı

Devlet aklı perspektifinden bakıldığında, egemen devletin gerektiğinde olağanüstü hal ilan etmesi meşru görülebilir ve hatta kimi durumlarda zorunlu hale gelebilir. Ne var ki, bu durum hukukun ihlali, keyfi yönetim biçimleri ya da siyasi şiddetin meşrulaştırılması anlamına gelmez. Olağanüstü halin amacı, devletin ve toplumun varlığını tehdit eden tehlikeyi ortadan kaldırmaktır. Devlet aklı, olağanüstü hal kararlarının arkasında daima egemenliğin ve kamusal düzenin korunmasına yönelik politik bir gerekçe bulunduğunu savunur. Bu nedenle, olağanüstü hal keyfilik değil, güvenliğin sağlanması için bir araçtır. Çünkü devlet aklı, '*salus populi suprema lex esto*' yani halkın güvenliğinden üstün yasa yoktur ilkesine atıfta bulunarak, devlet ve toplum güvenliğinin en üstün yasa olduğunu vurgular. Olağanüstü hal, bu güvenliğin tehdit altında olduğu durumlarda devreye girer ve gayri hukuki eylemleri meşrulaştıran bir siyasal anlayış değildir. Devlet

aklına göre, olağanüstü hal hukuk düzeni ve normlar çerçevesinde güvenliği koruma amacına hizmet eder. Thomas Poole de devlet aklı meselesini kamusal güvenliği sağlamak için geçici ve zorunlu bir önlem olarak görür. Bu bağlamda olağanüstü siyaset bağlamında devlet aklı eleştirilerine cevaplar vermeye çalışır.

Thomas Poole, liberal idealist düşüncenin olağanüstü hal siyasetini yanlış tanımladığını savunur. Ona göre, olağanüstü hal radikal bir kötülük değil, siyasal hayatın kaçınılmaz bir gerçeğidir. Devlet aklı doktrini, bu durumun hukuki ve siyasal içeriğini anlamlandırmada önemli bir rehberdir. Bunun anlaşılması için olağanüstü halin gayri hukuki bir politik eylem olarak görülmesinden vazgeçilmesi gerekir (Poole, 2016a, s. 2). Poole'a göre, liberal demokratik düzen, olağanüstü halin anayasal siyasetin bir parçası olduğunu kabul edemez (Poole, 2016a, s. 6). Bunun nedeni, olağanüstü halin hedeflediği koşullar ile hukuk devleti arasındaki bağın kurulamamasıdır. Liberal argüman, olağanüstü hal iddialarına şüpheyile yaklaşılmasını ve bu durumlarda iktidarın genişleyen yetkilerinin bağımsız mahkemelerce sürekli denetlenmesini savunur. Bu yaklaşımın öncüsü Albert Venn Dicey olmuştur. Dicey, hukukun üstünlüğü kavramını çağdaş siyasal tartışmalara kazandıran isim olmuştur (Dicey, 2013). Hukukun üstünlüğü bağlamında devletin kendi kararları üzerinden kamusal güvenliği tesis etme gayreti sorunlu bulunur. Burada, hukukun üstünlüğü ile hukuk devleti arasındaki ayrımı açıklamak önemlidir. Hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti kavramları sıkça aynı anlamda kullanılsa da temelde farklıdır (Yaylalı, 2018). Hukukun üstünlüğü, tüm insan eylemlerinin -bireysel veya siyasal fark etmeksizin- hukuki denetime tabi olduğunu savunur. Devlet eylemleri de bireyler gibi hukuki yaptırımlara açıktır ve siyasal egemenin ayrıcalığı yoktur. Buna karşılık hukuk devleti anlayışı, devletin zaten bir hukuk düzeni olduğunu kabul eder. Hukuku yaratan devletin hukuka tabi olması mümkün değildir. Çünkü devlet, yasal düzen olmadan var olamaz ve hukuki denetime konu edilemez.

Hukukun üstünlüğü yaklaşımı, olağanüstü hal siyasetini, siyasal kararların istisnai koşullarda dahi hukuka tabi olması gerektiği ilkesi çerçevesinde ele alır. Bu bağlamda David Dyzenhaus, acil durumlarda hükümet eylemlerinin mutlaka yargısal denetime açık olması gerektiğini savunur (Dyzenhaus, 2011, s. 69). Zira olağanüstü hal koşullarında hükümetler, hukuka aykırı düzenlemelere başvurarak yeni bir hukuki durum tesis edebilir. Bu ise hukukun kendi sınırlarını askıya alması suretiyle kendini geçersiz kıldığı bir paradoks üretir.

Dyzenhaus’a göre bu paradoks, ancak hukukun üstünlüğü ilkesinin korunmasıyla aşılabılır ve bu nedenle olağanüstü hal rejiminde alınan kararların yürütmenin ötesinde bağımsız yargı organlarının denetimine tabi olması gerekir. Aksi takdirde olağanüstü hal, hukuksuzluğa zemin hazırlayan bir istisna alanına dönüşebilir. Dyzenhaus, bu durumu ‘gri delikler’ kavramıyla açıklar. Gri delikler, hukuki denetim mekanizmalarının biçimsel olarak varlığını sürdürdüğü ancak fiilen etkisiz kaldığı alanlardır. Hukuki ‘kara delikler’ tamamen denetimsiz alanlara işaret ederken, gri delikler devletin hukuk içinde hareket ettiği iddiasını sürdürebilmesine imkân tanır. Bu nedenle Dyzenhaus’a göre gri delikler daha tehlikelidir; zira görünürde hukuki olan bu alanlarla mücadele, açıkça hukuksuz olan alanlara kıyasla daha güçtür (Dyzenhaus, 1993, s. 808).

Poole, liberal idealist düşüncenin olağanüstü durumlara yönelik bu anlayışını eleştirir ve bunun siyasal hayatın gerçeklerinden uzak olduğunu savunur (Poole, 2016a, s. 8-9). Liberal yaklaşım, hukuka aşırı vurgu yaparak acil durumlarda etkili çözümler üretmez. Çünkü olgusal gerçeklikten kopuktur. Olağanüstü hallerde, devlet akıllı doktrini, bu eksikliğe cevap verebilecek özgün bir kavramsal model sunar. Devlet akıllı, norm ve istisna ikilemini aşarak her iki durumu bir arada düşünmeyi hedefler. Bu yaklaşım, devleti kamusal refahı koruyan ve düzen sağlayan bir otorite olarak görür. Bu çerçevede Poole, devlet aklının anayasanın koruyucusu olarak devletin *custos* (koruyucu) niteliğine vurgu yapar. *Salus populi* ilkesine dayanan bu anlayışta, devlet egemenlik hakkı ve güç kapasitesiyle istisnai yetkiler talep ederek olağan hukuk düzeni dışında eylemlerde bulunabilir (Poole, 2016a, s. 11). Ancak, olağan normatif düzenin dışında olmak, gayri hukuki olmak anlamına gelmez. Devlet akıllı doktrinine göre, istisnai durumlarda halkın refahını korumaya yönelik siyasal eylemler, yine hukuk düzeninin içinde yer alır ve onu ortadan kaldırmaz. Dolayısıyla Poole’a göre, devlet akıllı doktrini, hukuki ve siyasi meselelerin iç içe geçtiği olağanüstü durumlarda analitik bir değer sunar. Olağanüstü haller anayasal bir çerçeveye sahiptir ve devlet akıllı, bu çerçevede devlete önemli bir misyon yükler. Devleti hukukun dışına çıkarmadan, olağanüstü durumlara yönelik eylemlerin gerçekleştirilmesini kolaylaştırır. Devlet akıllı doktrini, norm ile istisna arasındaki gerilimi siyasal gerçeklikten hareketle ve hukuki düzen içinde kalarak dengelemeye çalışır. Böylece, kamusal acil durumlar için daha güçlü bir normatif çerçeve sağlar (Poole, 2016a, s. 18).

Devlet aklı doktrini, yalnızca kamusal acil durumlara karar verme ve çözüm üretme yetkisi sunmaz, aynı zamanda bu yetki alanını anayasal gerekçelerle hukuki bir bağlama oturtur. Bu durum Poole’a göre, devlet aklı siyasetinin yapısal bir iddiasıdır. Doktrinin hukuki özünü *salus populi suprema lex esto* ilkesi oluşturur. Böylece, devlet aklı anayasa hukukunda temel bir boyut olarak hukuk ile siyaset arasında sınır kavramı işlevi görür (Poole, 2016b). Aynı zamanda devlet aklı doktrininin faaliyet alanı, devletin anayasal kurumsallaşma süreçlerindeki faaliyetlerle benzerlik gösterir. Devlet aklı, hukuk disiplini açısından özellikle olağanüstü durumlarla ilgilidir. Olağan düzenin dışında kalan ve normatif çerçeveye aykırı gibi görünen bu eylem biçimleri de hukukun inceleme alanına dahildir. Örneğin, birçok devlet savaşlar, devrimler ve gayri hukuki diplomatik ilişkiler aracılığıyla hukuki bir gerçeklik kazanmıştır. Bu da devlet aklı siyasetinin olağanüstü hallerle bağını gösterir. Thomas Poole, Charles Tilly’den alıntı yaparak (Tilly, 2020), devlet aklının olağanüstü siyasal eylemlerinin, devletlerin hukuki bir gerçeklik olarak ortaya çıkış sürecindeki eylemlerle benzer olduğunu savunur. Eğer devlet aklının ürettiği pratikler hukuk dışı sayılırsa, devletlerin kuruluş süreçlerindeki eylemler de hukuk dışı kabul edilmeli ve devletler kanunsuz yapılar olarak görülmelidir. Oysa devletler böyle görülmez. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti, kuruluş yıllarında meclis hükümetinin olağanüstü kararları ve savaş dönemi düzenlemeleriyle bir hukuk devleti olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, devlet aklı siyaseti ve olağanüstü durumlar, anayasal hukuk devletlerinin varlığıyla doğrudan ilişkilidir.

2.2. Anayasal Devlet Aklı Siyaseti

Devlet aklı öğretisine göre olağanüstü hal siyaseti, anayasal çerçeve içinde hukuki bir nitelik kazanmıştır. Bu bağlamda norm ile istisna arasındaki gerilim, devlete tanınan anayasal yetkiler aracılığıyla hukuk düzeni içinde çözümlenmektedir. Thomas Poole’a göre devlet aklı, günümüzde düzenleyici ve denetleyici kurumlarla çevrili bir hukukî yapı içinde işler. Bu durum, keyfi ayrıcalıkların yerini kanunla tanımlanmış yetkilerin almasını sağlar. Dolayısıyla devlet aklının öngördüğü ayrıcalıklar, modern anayasal devlet bağlamında keyfi olmaktan ziyade hukuki bir nitelik taşır (Poole, 2016b). Bu çerçevede devlet aklının modern hukuki meşruiyeti, olağanüstü hal siyasetine ilişkin eylemlerin anayasal düzen içinde karşılık bulmasıyla temellendirilir. Nitekim bu durum, devlet aklı doktrininin politik-hukuki bağlamda geçirdiği tarihsel dönüşümün ulaştığı aşamayı da ortaya koymaktadır (Poole, 2013).

Devlet aklı, 16. yüzyılda dönemin siyasal koşulları içinde bir yönetim sanatı ve politik davranış rehberi olarak ortaya çıkmıştır. Roma hukukundan devralınan *salus populi suprema lex esto*, *necessitas legem non habet* ve *princeps legibus solutus* -halkın selameti refahı en yüksek yasadır, zorunluluğun kanunu yoktur, hükümdar kanunların üstündedir- ilkeleri aracılığıyla, siyasal karar alma süreçlerine özgün bir rasyonalite kazandırmış ve siyasetin görece özerkliğini pekiştirmiştir. Bu çerçevede Martin Loughlin devlet aklı öğretisinin erken dönemlerde dahi keyfi bir pratikten ibaret olmadığını aksine belirli etik ve hukuki sınırlar içinde işlediğini belirtmiştir (Loughlin, 2010, s. 86). Loughlin’e göre devlet aklı, modern anayasal devletle birlikte dönüşüme uğrasa da başlangıcından itibaren politik-hukuki bir karakter taşımıştır. Devlet aklı, egemen devlet etrafında şekillenen kamu hukukunun gelişimine zemin hazırlamış, anayasanın temel hukuki düzen olarak tesis edilmesiyle birlikte devlet aklı siyasetiyle ilgili tüm meseleler anayasa ve kamu hukuku alanına taşınmıştır. Böylece modern anayasal devlet, devlet aklı doktrinini kurumsallaştırarak ona yeni bir politik-hukuki içerik kazandırmıştır (Loughlin, 2010, s. 87).

Devlet aklı doktrininin geçirdiği dönüşümü ele alan önemli isimlerden biri de Carl J. Friedrich’tir. Friedrich, Anayasal Devlet Aklı (1957) adlı çalışmasında, devlet aklı öğretisini anayasal düzen bağlamında incelemeyi amaçlamıştır. Ona göre devlet aklı, anayasal düzenin korunması ve ulusal çıkar gibi siyasal hayatın zorunlu meseleleriyle yüzleşmede işlevsel bir kavramsal araç sunmuştur. Kavram, tarihsel süreç içinde dönüşüm geçirmiş, erken döneminde siyasal iktidarın mutlakiyetçi yapısı çerçevesinde, devletin karşılaşılabileceği tehditlere yönelik stratejik bir yönetim anlayışı olarak yorumlanmıştır (Friedrich, 1957, s. 14). Ancak anayasacılık hareketleriyle birlikte devlet, daha gelişmiş bir hukuki kurumsallık kazanmış ve bu doğrultuda devlet aklı öğretisi de anayasal devletin politik vizyonu içinde yeniden tanımlanmıştır.

Friedrich’in yaklaşımında modern anayasal devletlerde, devlet aklı anayasal bir niteliğe sahip olarak ‘anayasal devlet aklı’ olmuştur. Ona göre anayasal devlet aklı, yasal düzenlemelerin titizlikle uygulanmasını ister. Bir diğer ifadeyle devletin anayasaya sahip olması ve onun kesintisiz şekilde uygulanması gerekliliğini vurgular. Devlet aklı bakış açısına göre anayasal düzen tesis edilmedikçe iç veya dış tehdit unsurları devletin egemen varlığına tehlike arz edecektir. Bu tehlikelerden korunmak için devletin anayasal çerçevede kurumsallaşması gerekir. Bu bağlamda anayasal düzenin tesis edilmesi

anayasal devlet aklının ilk amacıdır (Friedrich, 1957, s. 112). Anayasal düzenin tesisinden sonra onu güven altında tutma görevini sadece siyasal iktidarın takdirine bırakmamak gerekir. Anayasal düzenin güvenliğini sağlayacak politik metot anayasanın kendisinde yer almalıdır. İşte tam bu noktada Friedrich'in bakış açısındaki devlet aklı doktrinin politik-hukuki misyonu ortaya çıkmaktadır. Devlet aklı siyasetinin hukuki amacı anayasal düzenin korunma amacıyla paralellik oluşturur. Anayasal devlet aklı kanuni düzeni güven altında tutmayı amaç edinirken anayasal düzenin dışında bir şey düşünmez. Devlet aklı anayasal devletin varlığını daha etkin bir şekilde kullanmaktan ibarettir (Friedrich, 1957, s. 121). Dolayısıyla olağanüstü hal durumları gibi koşullarda devlet aklı doktrini anayasal düzenin ona tanıdığı sınırdan yine anayasal devlet düzenini korumak için ortaya çıkar. Bu bağlamda modern anayasal devletlerde normatif yapıya dayanarak devletin anayasal düzenini korumak için gerçekleşen siyasal eylemlerin, hukuk dışı olduğunu söylemek oldukça zordur. Bir siyasal eylemi hukuki düzen içinde tutan husus eylemin isnat noktasıdır. Devlet aklının hukuki bağlamda isnadı ise anayasal hukuk düzenini korumaktır.

Dolayısıyla devlet aklı doktrini, devletin hukuki düzeninden bağımsız değildir. Devlet, organları, yasaları ve idari faaliyetleriyle bir hukuk düzenidir ve devlet aklı da bu düzenin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Devlet aklı siyasetinin hukuki açıdan en çok tartışılan yönü, olağanüstü hallerde izlenen politikalardır. Bu politikalardan amacı, egemen gücün ve halkın güvenliğini sağlamaktır ve bu bazen olağan hukuk düzeninin dışına çıkmayı gerektirebilir. Ancak olağanüstü hallerde siyasal eylemler mevcut hukuk düzeninin dışında olsa da tamamen hukuktan bağımsız değildir. Egemen devlet varlığını sürdürdükçe olağanüstü durumlara özgü bir hukuki yapı ortaya çıkar ve hukuk, normal formu değişse de varlığını farklı bir biçimde devam ettirir. Carl Joachim Friedrich, Thomas Poole ve Martin Loughlin, modern anayasal devletlerde devlet aklı doktrininin keyfi siyasal eylemlere yol açamayacak kadar kurumsallaştığını belirtir. Devlet aklının üreteceği eylemler, hukuki düzenlemeler ve bürokratik yapı içinden geçmek zorundadır. Bu mekanizma, devlet aklının keyfilikliğini önler ve modern anayasal devletlerde güçlü bir şekilde yerleşmiştir. Böylece, devlet aklı, hukuki normlara bağlı kalır ve hukuk devleti ilkesine aykırı düşmeden işler. Olağanüstü hallerde bile devlet, hukukun dışına çıkmadan hareket edebilir.

3. Devlet Akli Siyasetinin Demokratikliği

Devlet akli siyasetinin temel tartışma başlıklarından biri, demokratik değerlerle ne ölçüde bağdaşabildiği sorundur. Kavramı demokratiklik bağlamında eleştiren yaklaşımlara göre, devlet akli öğretisi bireylerin siyasal tercihlerini ve beklentilerini önemsiz hale getirmektedir. Siyasal düşüncenin merkezine devleti alması nedeniyle sivil siyasal anlayışı körelttiği düşünülen devlet aklının, demokratik değerleri çiğnediği hatta yeri geldiğinde ortadan kaldırdığı fikri neredeyse genel görüş haline gelmiştir (Viroli, 1992;1998). Bu nedenle devlet akli ile demokratik siyasal düşüncenin birbirine uyumsuz olduğu düşünülmüştür. Söz konusu eleştirinin iki önemli sebebi bulunur; ilki devlet akli için önemli olanın devletin bekası olduğu yönündeki düşüncedir. Devlet egemenliğini güvence altında alma ve varlığına karşı tanımladığı tehlikeyi ortadan kaldırma amacının devlet akli düşüncesinin ana motivasyonu olduğu düşünülür. Bu bağlamda, siyasetin yalnızca devletin varlığı ve çıkarları için şekillendiği varsayılmaktadır.

Demokratik düşünceye göre ideal olan, bireylerin tercihleri, beklentileri, dünya görüşleri, temel hakları ve kültürel değerlerinin siyasal yönetime yansımalarıdır. Bu nedenle demokratik yaklaşım, siyasetin öznesini insan olarak kabul eder. Demokratik toplumun içeriğini halkçı veya bireyci bağlamda şekillendiren demokrasi anlayışları, hiçbir fark gözetmeden siyasetin merkezine insanı koyar. Devlet akli anlayışında ise, siyasetin öznesi birey ya da toplum değil, doğrudan devlet kabul edilir. Bu fark nedeniyle, devlet akli siyasetinde demokratik değerlere yer olmadığı düşünülür. Diğer bir sebep ise devlet aklının ürünü olan siyasal eylemlerde sorgulanabilirlik ve şeffaflık bulunmadığına dair düşüncedir. Demokratik değerleri benimsemiş bir toplumda yöneticilerin tüm siyasal kararları ve eylemleri onları seçen halk tarafından her daim kontrol edilebilecektir. Bu nedenle, devlet aklının kendine referansla meşrulaştırdığı siyasal eylem anlayışının, demokratik siyasetin hakim olduğu bir yönetim modelinde kabul görmesinin güç olduğu ileri sürülmektedir.

Remo Bodei, devlet merkezli siyasal düşüncenin demokratik toplum değerleriyle uyuşmadığını savunur. Ona göre 16. yüzyılda artan istikrarsızlık, güçlü bir devlet ve hükümdarın yönetim kabiliyetine dayalı bir güvenlik anlayışını zorunlu kılmıştır. Bu zorunluluk devlet akli gibi bir kavramı ortaya çıkarmıştı. Ancak daha sonra Bodei'e göre devlet akli düşüncesi, modern dönemde İngiliz liberalizmi ve Fransız

Aydınlanmasının demokratik gelişmeleriyle birlikte etkisini kaybetmiştir. Çünkü modern demokratik devletler şeffaflık ve istişareye dayanırken, devlet aklı bu değerlere aykırı, özünde anti-demokratik bir düşünce olmuştur (Bodei, 2011). Ayrıca Bodei devlet aklı siyasetinin, devleti siyasal bir özne haline getirerek yönetici elitlerin ortaya çıkmasına yol açtığını düşünmüştür. Bu elitler, teknik ve gizli bilgiye dayanarak devlet için doğru olanı belirler ve kendilerini kamusal alanın dışında tutar. Siyasal kararlarda kamusal katılım yönetim için gerekli görülmez, aksine devletin egemenliğini korumak, bilgiyi saklamayı ve devlet sırları üretmeyi gerektirir. Bu sırlar yalnızca elit bir grubun erişimine açıktır ve toplumun bu bilgilere ulaşması veya sorgulaması istenmez. Bodei'ye göre bu yaklaşım, devlet aklı düşüncesinin demokratik değerlerle bağdaşmadığı yönündeki eleştirilerin temelini oluşturur. Dolayısıyla Bodei'in düşüncesine göre demokratik toplum anlayışında, devleti yönetenlerin aldıkları kararlar ve eylemler için halka karşı sorumlu olması beklenir. Şeffaflık ve sorgulanabilirlik temel demokratik değerlerdir. Devlet sırlarına dayanarak yürütülen siyasal eylemler bu değerlerle çelişir. Çünkü devlet aklı siyasetiyle tüm devlet meseleleri kamuya açık bir şekilde tartışılmaz hale getirilir. Devlet sırrı gibi ucu açık kavramlar demokratik toplumla bağdaşmaz. Bu nedenle devlet işlerinin kamusal tartışmaya açılması, demokratik toplumun doğuşunun işareti olmuştur.

Klaus Wolf da devlet aklının yalnızca devletin menfaat ve güvenliğini gözettiği için hem kendi toplumunun hem de uluslararası toplumun demokratikleşmesini engelleyebileceğini belirtir. Wolf'a göre uluslararası toplumun demokratikleşmesinin önündeki en büyük engellerden biri, devlet aklına dayalı geleneksel devlet anlayışıdır. Bu anlayışta ulusal hükümetler güvenliği öncelikli hedef olarak görür ve uluslararası sivil toplumun genişlemesi ya da insan haklarının öncelenmesi gibi konuları geri planda bırakır. Devlet aklı öğretisinin merkezine yerleşen güvenlik vurgusu, ulus-ötesi kuruluşların gelişimini de engeller. Ancak Wolf, devlet aklına alternatif bir öneri sunar; devletler kendi güvenliklerini sağlamak için öncelikle ulusal düzeyde sivil toplumcu demokratik hareketleri güçlendirmeli ve uluslararası düzeyde de işbirliğini ve demokratikleşmeyi desteklemelidir. Böyle bir demokratik uluslararası toplum, her devletin egemenlik ve iktidar alanını daha güvende kılarak devlet aklının temel motivasyonunu gerçekleştirebilir (Wolf, 1999).

Yves Charles Zarka da aynı şekilde devlet aklı düşüncesinin demokratik siyasal değerlerle temelde çeliştiğini savunur. Ona göre

demokratik bir rejimde devlet aklı siyaseti, hukukun üstünlüğünü askıya almak anlamına gelir. Devlet aklı, meşruiyetini devlet sırrı olarak tanımladığı ve bireysel aklın kavrayamayacağı durumlardan alır. Bu nedenle demokratik meşruluk için gerekli görülmez. Zarka, demokratik siyasetin halk egemenliği ve hukukun üstünlüğüne dayandığını vurgular. Oysa devlet aklı düşüncesinde mutlak egemen halk değil, devlettir ve bu da devletin hukuku tanımama riskini beraberinde getirir (Zarka, 2012, s. 103-104). Zarka'ya göre devlet aklı düşüncesinin ortaya çıkışı, demokratik yaşamın krizde olduğunun en net göstergesidir. Siyasal iktidar, demokratik değerleri çiğneme eğiliminde olduğunda devlet aklı siyasetine başvurur. Yasallığın iktidarın eylemleriyle çeliştiği durumlarda özel çıkarlar kamu yararı gibi sunulur ve devlet kurumları iktidar zümresinin menfaatine hizmet eder. Bu anti-demokratik yönelim, devlet aklı kisvesi altında gizlenir ve demokratik düzenin olmadığı yerde belirir.

Sonuç olarak, devlet aklı siyasetine yönelik demokratiklik eleştiriler, temelde devletin siyasal bir özne haline getirilmesi ve buna bağlı olarak sivil topluma etkin bir alan tanınmaması üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu durum, yönetenleri imtiyazlı bir grup konumuna yerleştirdiği için devlet aklı doktrininin çoğu zaman anti-demokratik bir karakter taşıdığı yönünde değerlendirilmesine yol açmaktadır. Ayrıca yönetim biçimi, bilgi türünü 'devlet sırrı' olarak tanımladığı için hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleriyle çelişeceği düşünülür. Ancak bu eleştirilere iki açıdan cevap verilebilir: İlk olarak devlet aklı, egemen devleti koruma amacını kamu yararı ilkesiyle temellendirdiği için demokratik bir niteliğe sahip olabilir. İkinci olarak demokratik devletlerde egemen gücü korumaya yönelik devlet aklı siyasetinin anti-demokratik bir yapıda olması beklenemez, çünkü böyle bir yapı bizzat egemen devlete zarar verecektir ve devlet aklı öğretisiyle çelişir.

Devleti ortaya çıkaran zorunluluk, bireyin toplumsallaşma yöneliminden kaynaklanır. Bu nedenle devlet, toplumun bir ürünüdür ve ondan bağımsız düşünülemez. Devlet aklı da, devletin varlığını güvence altına alırken temel motivasyonunu kamu yararı üzerine kurar. Devlet aklının işaret ettiği siyasal eylemler ahlaki ya da yasal açıdan tartışılabilir olsa da kamu yararını amaçladığı genelde kabul edilir. Devletin varlık nedeni toplumsal düzeni sağlamak olduğundan, devlet aklı siyaseti de bu düzenin korunması için vardır. Ayrıca devleti rasyonel bir şekilde yönetmek, teknik bilgiye dayanır. Devlet yönetiminde gerekli teknik bilgi, sadece bir elit grubun tekelinde değildir. Bu bilgiye toplumun her kesimi liyakat esasına dayalı

sınavlarla veya demokratik seçimlerle erişebilir. Böylece devlet aklına yön verecek kritik pozisyonlarda herkes yer alabilir. Devlet sırrı ise gizemli bir bilgi değil, rasyonel yönetim için gerekli teknik bilgilerdir. Bu bilgiler, devletin güvenliği açısından hassas olup sadece yetkili kişilerin erişimine açıktır. Ancak bürokratların ve demokratik yolla seçilmiş hükümetlerin bu bilgiye ulaşabilmesi, devlet sırrı kavramını anti-demokratik bir unsur olmaktan çıkarır. Örneğin bir vatandaş, siyasi süreçlere katılıp iktidara gelerek bir diğer ifadeyle devletin başına geçerek devlet sırrına erişebilir. Bu, devlet aklı siyasetinin özünde anti-demokratik olmadığını gösterebilir. Yine de bu durum, demokratik değerlerin tam temsil edildiği anlamına gelmez ancak devlet aklının doğrudan anti-demokratik olduğu iddiasının eksikliğine işaret eder.

Devlet aklı düşüncesinin ortaya çıktığı erken dönemlerde, devlet toplumdan ayrı ve hanedanların, kralların ya da sultanların malı olarak görülüyordu. Bu nedenle devletin bekası, hükümdarın bekasıyla eş anlamlıydı. Devlet aklı da dolaylı olarak siyasal elitlerin güvenliğini amaçlıyordu. Ancak ulus devletlerin ortaya çıkışıyla birlikte devlet aklı artık ulus için var olmaya başladığını söyleyebiliriz. Renan'ın "ulus, fedakarlık ve ortak yaşamı sürdürme iradesiyle oluşur" (Renan, 2019, s. 52) anlayışından hareketle, devlet aklının da ulusun varlığını korumaya hizmet ettiği söylenebilir. Bu bağlamda, halk için var olan ve halk tarafından kurulan bir devleti rasyonel bilgiyle yönetme amacı taşıyan devlet aklı düşüncesinin özü itibarıyla anti-demokratik bir nitelik taşıması beklenmez.

Devlet aklı, çıkar odaklı siyasal eylemlerle demokratik teamülleri çiğneyebileceği ve her şeyi mübah gören bir pragmatizme dayanabileceği eleştirilerine maruz kalır. Ancak bu eleştirilere karşı demokratik değerlerin hakim olduğu bir devlette, devlet aklının bu değerleri çiğneyerek egemenliğini ne kadar koruyabileceği sorusu yöneltir. Teorik olarak devlet aklı, egemen devletin bekasını korumak için pragmatist eylemler öngörse de demokratik toplumlarda bu değerlerle çelişen uygulamalara yönelmemelidir. Çünkü devlet aklı, özü itibarıyla demokratik bir kavram olduğu için demokratik değerlerle çatışma içinde olamaz. Kavramın teorik tanımı gereği bu karşıtlık zaten mümkün değildir.

Ayrıca, devlet aklı siyasetine ilişkin olarak geliştirilen siyaset pratiğinin, doğası gereği demokratik değerlere aykırı eylemler üreteceği ve bu nedenle kavramın özünde anti-demokratik bir niteliğe sahip olduğu yönünde bir kanaat oluşmuştur. Demokratik değerlere muhalif

her türlü siyasal eylem halkın iradesini yok sayar, toplumsal huzursuzluk, kurumlara güvensizlik ve devletin itibar kaybına yol açacağı düşünülmüştür. Demokratik değerler tüm kamusal ve toplumsal ilişkilerde egemen devletin güvenliği için hayati önemdedir. Kamuoyunda anti-demokratik bir karar algısı oluştuğunda ortaya çıkacak kitlesel eylemler ve sosyal krizler, devletin bekasına zarar verir. Böyle bir noktada şu soruyu sorarız; ‘demokratik değerleri çiğneyip toplumsal huzursuzluğa ve karışıklığa sebep olan eylem nasıl devlet aklı eylemi olabilir?’ Çünkü devlet aklının temel olarak amacı, kamusal güvenliği ve istikrarı sağlayan bir eylem pratiği üretmektir. Bu görüşü paylaşan siyaset bilimci Klaus Wolf, liberal demokrat bir perspektiften devlet aklını eleştirir ancak egemen devletin güvenliğini sağlamak amacıyla devlet aklı siyaseti söz konusu olduğunda, bunun demokratik değerlerle uyumlu bir şekilde yapılması gerektiğini de savunur (Wolf, 1999). Dolayısıyla Wolf’a göre devlet aklı siyaseti, uluslararası sivil toplumu güçlendirmeli ve sistemi demokratikleştirmelidir. Kanımca devlet aklı siyasetine yönelik Wolf’un bu yaklaşımı, kavramın tanımı gereği bir tavsiye olamaz, gerekliliktir. Çünkü siyasal kavramlar teorik tanımlarıyla pratikleri arasında tutarlı olmalıdır. Devlet aklı gerçekten egemen devleti koruma amacı taşıyorsa, demokratikleşme zaten kavramın doğasında vardır. Eğer bir devlet anti-demokratik eylemlerle kendi egemenliğini tehlikeye atıyorsa, o eylem artık devlet aklı siyaseti sayılamaz. Bu nedenle devlet aklı, tanımı gereği demokratik değerlerle çelişmemelidir. Çünkü anti-demokratik faaliyetler devletin egemenliğini zayıflatır. Bu nedenle, egemen devletin güvenliğini tehdit eden bir eylem ‘devlet aklı siyaseti’ olarak nitelendirilemez. Bu noktadan hareketle de, kavramsal tanımı gereği devlet aklının demokratik değerlerle çelişmemesi gerektiği ileri sürülebilir.

Sonuç

Siyasal realizmin temel savlarından biri, düzen sorununun siyasetin asli ve değişmez meselesi olduğudur. Bu tespit, tarihsel deneyimler ışığında reddedilmesi güç bir gerçeklik arz eder. İnsanlık tarihi, esasen siyasal alanın düzeni tesis etme çabası etrafında biçimlenmiştir. Devlet aklı siyaseti de bu bağlamda, devletin güvenliğini sağlama ve toplumsal istikrarı koruma amacına yöneliktir. Nitekim günümüzde toprak işgalleri, göç hareketleri, mülteci krizleri ve sınır ihtilafları gibi küresel ölçekte derinleşen sorunlar, devlet aklı siyasetinin bir gereklilik olarak öne çıkmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, toplumların güven ve huzur içinde varlığını sürdürebilmesi, ancak güçlü ve işlevsel bir devlet aklının varlığıyla mümkün görünmektedir.

Devlet aklı siyaseti, esasen siyasal düzenin en ideal biçimde nasıl tesis edileceğini araştırmakla başlar. Her ne kadar devlet aklı teorisi, ilk bakışta devlet güvenliğini merkeze alıyor gibi görünse de, temelde toplumsal düzen sorununa odaklanmaktadır. Devletin güvenliği ve toplumsal istikrar, düzenin sağlanması için araçsal birer amaç olarak değerlendirilir. Bu nedenle, çağdaş siyasal tartışmalar bağlamında devlet aklı kavramını ele alırken, onun öncelikli hedefinin düzenin inşası ve sürdürülmesi olduğunu göz ardı etmemek gerekir.

Devlet aklının siyasal etik boyutuna ilişkin değerlendirmelerde ise kavramın kendi başına bir etik normatiflik içermediği, aksine siyasal düzeni korumaya yönelik realist perspektife dayandığı açıktır. Bireysel ilişkilerde ahlaki ilkeler, ilişkinin doğasına göre farklılık gösterebilir. Örneğin ticari ilişkilerde dürüstlük, komşuluk ilişkilerinde karşılıklı haklara saygı gibi normlar söz konusudur. Oysa devlet yönetiminde, düzenin ve güvenliğin sağlanması söz konusu olduğunda ahlaki ikilemler çoğu zaman siyah-beyaz karşıtlığıyla değil, gri alanların varlığıyla karakterize edilir. Devlet aklı, bu bağlamda, ahlaki değerlendirmeleri düzenin ve güvenliğin gereklilikleri doğrultusunda yeniden tanımlar.

Siyasal bir yaklaşım, ancak kendi tanımladığı amaca göre değerlendirilebilir. Devlet aklı siyasetinin amacı, ahlaki bir erdemler bütünü'nün timsali olmak değil, siyasal düzenin tesisi ve sürdürülmesidir. Bu bağlamda, kavram yalnızca ahlaki normlara uymadığı için değil, esas hedefi olan düzeni sağlayamadığında eleştiri konusu edilmelidir. Böyle bir yaklaşım, siyasal ahlaki sorunların realist bir perspektiften yorumlanmasının doğal bir sonucudur. Dolayısıyla devlet aklı, düzen sorunundan ilham alan ve kamusal yararı önceleyen bir siyasal ahlak anlayışına dayanır. Bu anlayış, politik ve hukuki meselelerin çözümünde de aynı önceliği gözetir.

Hukuk sisteminin temel amacı, toplumsal istikrarı sağlamak ve siyasal düzeni tesis etmektir. Bu hedef, devletin varlık sebebiyle örtüşür ve devlet ile hukuk arasındaki karşılıklı bağımlılığı ortaya koyar. Devletsiz hukuk ya da hukuksuz devlet düşünülemez. Olağan dönemlerde bu işleyiş sorunsuz ilerlerken, asıl tartışmalar olağanüstü hallerde ortaya çıkar. Devlet aklı siyaseti, bu kriz anlarında devletin ve toplumun güvenliğini korumanın yanı sıra, normatif düzeni de muhafaza etmeyi amaçlar. Modern hukuk sistemleri, olağanüstü durumlara yönelik hukuki düzenlemeler içerir ve anayasal devletler, bu bağlamda devlet aklının hukuki çerçevede hareket etmesine imkan

tanır. Dolayısıyla olağanüstü hallerde alınan önlemler, mutlak bir hukuk dışılığına işaret etmez. Devlet akli siyaseti, düzen sorununu önceliklendiren bir perspektifle kamu hukukunun merkezinde yer alır.

Devlet aklının, devleti siyasal özne haline getirip sivil toplumcu siyasete alan açmamasından ve devleti yönetenleri imtiyazlı grup haline getireceği düşüncesinden dolayı anti-demokratik karaktere sahip olduğu varsayılır. Bunun yanı sıra, devlet akli bir yönetim sanatı olarak gizli bilgiye dayandığı ve yönetim sürecinde ‘devlet sırrı’ kavramını öne çıkardığı düşünülür. Demokratik toplumun esaslarından biri olan hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkelerine göre devlet sırrı gibi bir düşünce sorunlu olduğu için devlet akli siyasetinin yönetsel bağlamda anti-demokratik olduğu vurgulanır. Ancak meseleye farklı bir açıdan bakıldığında, devlet aklının temel amacı devletin güvenliğini ve toplumsal düzeni sağlamak olduğuna göre bunu demokratik değerlerle tamamen çelişerek gerçekleştirmesi mümkün değildir. Bugün dünyada hemen her devletin yöneticileri, demokratik süreçlerle iktidara gelmektedir. Demokrasinin, medeni dünyanın en temel siyasal paradigması olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Toplum düzenini sağlamaya çalışan bir politik kavramın, yani devlet akli siyasetinin demokrasiyle uzlaşmaz olduğu fikri tutarsızdır.

Sonuç olarak devlet akli siyaseti, bir ülkenin güvenliği ve toplumsal düzeni için oldukça önemlidir. Bu yaklaşım devlet akli siyasetinin esasını oluşturur. İnsan hayatını ilgilendiren siyasal meseleler rastgele kararla yönetilemez. Bu yüzden devlet akliyle hareket etmek zorunluluktur. Devletin ve toplumun karşılaşabileceği politik sorunlar, akılcı ve planlı kamu politikalarıyla çözüme kavuşturulmalıdır. Aksi takdirde yönetimde yozlaşma, toplumsal istikrarda bozulma, devlet güvenliğinde zafiyet ve benzeri durumlar kaçınılmaz olur. Devletin güçlü ve toplumun istikrar içinde kalabilmesi için bilinçli yönetime ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç devlet akli siyasetiyle karşılanabilir.

Kaynakça

- Bayraktar, M. (2021). *İslam Felsefesine Giriş*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bodei, R. (2011). From Secrecy to Transparency: Reason of State and Democracy. *Philosophy & Social Criticism* 37(8), 889–898.
- Dicey, A. V. (2013). *The Law of the Constitution*, ed. J. W. F. Allison. Oxford University Press.
- Dyzenhaus, D. (1993). States of Emergency. R. E. Goodin, P. Pettit & T. Pogge (eds.), *A Companion to Contemporary Political Philosophy* içinde. Blackwell Publishing.

- Dyzenhaus, D. (2011). Emergency, Liberalism and the State. *Perspectives on Politics* 9(1), 69–78.
- Foucault, M. (2017). Omnes et Singulatim: Siyasi Aklın Bir Eleştirisine Doğru. *Özne ve İktidar* içinde, çev. I. Ergüden. Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2019). *Güvenlik, Toprak, Nüfus*, çev. F. Taylan. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Friedrich, C. J. (1957). *Constitutional Reason of State: The Survival of the Constitutional Order*. Brown University Press.
- Geuss, R. (2008). *Philosophy and Real Politics*. Princeton University Press.
- Hare, R. M. (1972). Reasons of State. *Applications of Moral Philosophy* içinde. Macmillan.
- Kalın, İ. (2017). Hoca Ahmed Yesevi, Hüküm ve Hikmet. *Bilig*, no. 80, 1–25.
- Kant, I. (2020). *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, çev. İ. Kuçuradi. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kant, I. (2021). *Pratik Aklın Eleştirisi*, çev. İ. Kuçuradi, Ü. Gökberk & F. Akatlı. Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kant, I. (2022). *Politik Yazılar*, çev. A. Gelmez. Dipnot Yayınları.
- Kelsen, H. (1948). Law, State and Justice in the Pure Theory of Law. *The Yale Law Journal* 57(3), 378–390.
- Kelsen, H. (1949). *General Theory of Law and State*, trans. A. Wedberg. Harvard University Press.
- Kelsen, H. (2018). Saf Hukuk Kuramı: Devlet ve Hukuk Özdeşliği. C. B. Akal (ed. ve çev.), *Devlet Kuramı* içinde. Dost Kitabevi.
- Kutlu, A. & Koç, F. (2017). Devlet Aklı Kavramında ‘Devlet Adamı’ Figürü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 72(2), 333–354.
- Mearsheimer, J. J. (2011). *Why Leaders Lie: The Truth about Lying in International Politics*. Oxford University Press.
- Meinecke, F. (2021). *Devlet Aklı: Modern Çağda Devlet Aklı Düşüncesi*, çev. M. S. Türk. Albaraka Yayınları.
- Nagel, T. (2002). *Mortal Questions*. Cambridge University Press.
- Orhan, S. (2018). Devlet Aklı Doktrini ve Modern Türkiye’ye Geçiş Sürecinde Bir Tezahürü Olarak Teşkilat-ı Mahsusa. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29(39), 375–409.
- Poole, T. (2013). *Reason of State: Whose Reason? Which Reason?* LSE Law, Society and Economy Working Paper Series, no. 1.
- Poole, T. (2016a). The Law of Emergency and Reason of State. E. J. Criddle (ed.), *Human Rights in Emergencies* içinde. Cambridge University Press.

- Poole, T. (2016b). *Constitutional Reason of State*. LSE Law, Society and Economy Working Paper Series, no. 16.
- Rawls, J. (2019). *Siyasal Liberalizm*, çev. M. F. Bilgin. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Rawls, J. (2020). *Bir Adalet Teorisi*, çev. V. A. Coşar. Phoenix Yayınları.
- Renan, E. (2019). *Ulus Nedir?*, çev. G. Yavaş. Pinhan Yayıncılık.
- Sancar, M. (2020). *“Devlet Aklı” Kısılcığında Hukuk Devleti*. İletişim Yayınları.
- Tilly, C. (2020). *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu*, çev. K. Emiroğlu. İmge Kitabevi.
- Viroli, M. (1992). *From Politics to Reason of State: The Acquisition and Transformation of the Language of Politics 1250–1600*. Cambridge University Press.
- Viroli, M. (1998). The Origin and the Meaning of the Reason of State. I. Hampsher-Monk & K. Tilmans (eds.), In *History of Concepts: Comparative Perspectives*. Amsterdam University Press.
- Weber, M. (1993). *Sosyoloji Yazıları*, çev. T. Parla. Hürriyet Vakfı Yayınları.
- Williams, B. (2003). *Essays and Reviews: 1952–2002*. Princeton University Press.
- Wolf, K. D. (1999). The New Raison d'État as a Problem for Democracy in World Society. *European Journal of International Relations* 5(3), 333–363.
- Yaylalı, M. (2018). Hukuk Devleti ve Hukukun Üstünlüğü Kavramları: Albert Venn Dicey ve Hans Kelsen. *Liberal Düşünce Dergisi* 23(91–92), 95–111.
- Zarka, Y. C. (2012). *İktidarın Simgeleri: Machiavelli'den Foucault'ya Politik Felsefe Çalışmaları*, çev. S. Şahin. Sitare Yayınları.

Extended Abstract

This study aims to develop a comprehensive theoretical framework that explores the concept of reason of state beyond its traditional definition and examines its relationship with the ethical and democratic principles of the modern political order. Reason of state politics can be defined as an approach that fundamentally aims for rational governmentality and is grounded in the security of the sovereign power that builds political order and social partnership. Within this framework, reason of state emerges as an intellectual construct that aims to preserve the continuity of the state, ensure social stability, and produce political outcomes that serve the public good. While emphasizing that the political problems facing the state and society can only be resolved through rational and planned public policies, this approach must also be grounded in an ethical and normative foundation. Focusing on the normative dimensions of reason of state politics, which are often overlooked in the existing literature, the study systematically analyzes the concept's relationship with moral and ethical values, its connection to legal legitimacy, and its compatibility with democratic principles.

While it is accepted that rational governmentality is essential for the survival of the state and the stability of social order, the extent to which this governmentality

aligns with ethical and democratic values is also questioned. The study argues that the concept of reason of state should be considered not only in terms of power and rationality, but also in terms of its relationship to normative principles within the context of contemporary political theory. This approach allows for a more comprehensive and critical assessment of the concept of reason of state politics and highlights the need to re-establish the concept's position within contemporary political thought.

In considering the political ethical dimension of state reason, it is clear that the concept does not inherently possess ethical normativity; on the contrary, it is essentially based on a *realpolitik* perspective aimed at preserving political order and the continuity of sovereignty. Moral principles in individual relationships vary depending on the nature of the relationship; for example, norms such as honesty come to the fore in commercial relations, while those of mutual respect for rights come to the fore in neighborly relations. Conversely, in state administration, when it comes to maintaining order and public security, moral dilemmas generally arise in a context dominated by gray areas rather than a black-and-white dichotomy. In this context, state reason often redefines moral evaluations in line with the requirements of order and security and is shaped by pragmatic interests rather than normative concerns.

A political approach can only be evaluated within the framework of its inherent goals and defined objectives. The fundamental purpose of reason-of-state politics is not to reflect moral virtues, but rather to establish and maintain political order. Therefore, the concept should be criticized not simply for failing to comply with moral norms, but rather for failing to achieve its primary goal of establishing order and stability. This approach can be considered an inevitable consequence of interpreting political-moral issues from a *realpolitik* perspective. Therefore, reason-of-state is based on a political morality inspired by the establishment and preservation of order, prioritizing the public good. This understanding embraces the maintenance of order and stability as a fundamental principle in resolving political and legal issues.

The primary purpose of the legal system is to ensure social stability and the continuity of the political order. This goal aligns with the *raison d'être* of the state, clearly demonstrating the interdependence between the state and law; for a legal order without a state, or a state without law, is inconceivable. While this process generally operates smoothly during normal times, the most significant debates become evident during crises and states of emergency. In such exceptional circumstances, the politics of state reason aims not only to protect the security of the state and society but also to ensure the continuity of the normative order.

Modern legal systems include legal regulations regarding states of emergency, and constitutional state structures allow the state's reason to act within a legal framework in this context. Therefore, measures taken in times of crisis do not necessarily imply unlawfulness. Criticisms that position the state's reason beyond legal legitimacy often center on individual rights, while the political reason of the state, by prioritizing the establishment and preservation of order, finds common ground with the law. In this context, the state's reason can be considered a political reason that interacts with the law even during states of emergency.

Reason of state is frequently argued to be anti-democratic because it transforms the state into a political entity, denies any space for civil society politics, and has the

potential to transform those in power into a privileged elite. Furthermore, reason of state's reliance on confidential information as an art of governance and its emphasis on the concept of "state secrets" in decision-making processes are criticized for contradicting the principles of transparency and accountability, fundamental tenets of democratic governance. In this respect, it is argued that reason of state politics exhibits an anti-democratic tendency in the administrative context.

However, when considering the issue from a different perspective, it should be noted that the primary goal of reason of state is to ensure state security and social order. In this context, it seems impossible for this goal to be achieved in a manner completely incompatible with democratic values. Given the fact that today, nearly all state leaders come to power through democratic processes, it would not be wrong to say that democracy has become the most prevalent political paradigm in the contemporary world. Therefore, the view that reason of state, as a political reason aimed at establishing social order, is incompatible with democracy can be considered an inconsistent argument.

Consequently, the politics of reason of state is vital to ensuring a country's security and social order. This approach forms the fundamental basis of the politics of reason of state. It is unthinkable that political issues that directly affect human life can be managed through random or unplanned decisions; therefore, it is imperative for the state to act with a rational management approach. The political problems that the state and society may face can only be resolved through rational, planned, and long-term public policies. Otherwise, corruption in the administration, social instability, weaknesses in state security, and similar crises will inevitably emerge. To maintain its power and ensure social stability, conscious, foresighted, and systematic governance is necessary. This need can be met primarily through the politics of reason of state.